

До спеціалізованої вченої ради К 11.737.01
у Донецькому державному університеті
внутрішніх справ

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Лобойка Леоніда Миколайовича на дисертацію Лучко Оксани Анатоліївни за темою «Огляд у кримінальному досудовому провадженні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дисертації. Тема «Огляд у кримінальному досудовому провадженні», безумовно, є актуальною для розвитку доктрини кримінального процесу, удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики кримінального провадження щодо здійснення огляду.

Варто зазначити, що тема слідчих (розшукових) дій неодноразово була предметом дослідження кандидатських дисертацій, зокрема А. П. Черненка «Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій», Харків, 2004 рік; Ю. М. Черноус «Слідчі дії: поняття, сутність, напрямки розвитку та удосконалення», Київ, 2005 рік; С. Ю. Карпушина «Проведення слідчих (розшукових) дій», Київ, 2016 рік тощо. У зазначених працях науковці розглядали загальні проблеми провадження слідчих (розшукових) дій, не акцентуючи увагу на всебічному дослідженні огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Попри наявність проблем правового регулювання та дефектів практичної реалізації огляду у кримінальному досудовому провадженні наразі залишається доктринальна прогалина щодо комплексного дослідження зазначеної слідчої (розшукової) дій.

Про актуальність теми дисертаційного дослідження свідчить також те, що її виконано згідно з положеннями Національної стратегії у сфері прав людини (у частині забезпечення прав, що можуть обмежуватися під час огляду у кримінальному досудовому провадженні), що затверджена Указом Президента України № 501/2015 від 25 серпня 2015 року, п. 5.9. «Удосконалення процесуального забезпечення справедливості і права на захист під час кримінального провадження», п. 5.10. «Підвищення рівня ефективності роботи судових та правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю та випадками корупції» Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, що затверджена Указом Президента України № 276/2015 від 20 травня 2015 року, пріоритетного напрямку «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, що затверджена рішенням загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року (стор. 15 дис., стор. 1-2 автореф.).

Обґрунтованість наукових результатів дисертації визначається застосуванням сучасних методів наукових досліджень (стор. 17 дис., стор. 2-3 автореф.). Обрані методи дослідження зумовлені предметом дослідження, його метою та завданнями, що забезпечило обґрунтованість сформульованих нових наукових результатів, теоретичних положень, висновків та пропозицій.

Достовірність наукових положень, висновків та пропозицій обумовлюється теоретичною базою дисертаційної роботи. На достовірність наукових результатів позитивно вплинула емпірична база дослідження, яку склали: результати опитування 70 адвокатів у кримінальних провадженнях, 110 слідчих Національної поліції України протягом 2020 року, рішення Верховного Суду, Європейського суду з прав людини (стор. 18 дис., стор. 3 автореф.).

Вдале поєднання навичок аналізу актів кримінального процесуального законодавства, практики правозастосовних органів та наукових робіт забезпечило досягнення аргументованих та обґрунтованих наукових результатів, що мають істотне значення як для доктрини, так і для практики кримінального провадження.

Новизна наукових положень дисертації полягає в тому, що дисертація є першою у науці кримінального процесу комплексною науковою працею, що присвячена всебічному дослідженню огляду у кримінальному досудовому провадженні. Відповідають вимогам щодо наукової новизни положення, винесені на захист. Зокрема, дисертанткою уперше визначено, що огляд у кримінальному досудовому провадженні – це процесуальна дія, що здійснюється уповноваженим суб'єктом (як виняток, кожним, хто не є уповноваженою службовою особою) як до початку, так і у перебігу досудового розслідування, змістом якої є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів з метою одержання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення; обґрунтовано, що функціями огляду у кримінальному досудовому провадженні є: функція виняткового процесуального засобу збору фактичних даних про кримінальне правопорушення; фіксування невербальної інформації про кримінальне правопорушення; документування подання не уповноваженими особами доказів щодо кримінального правопорушення; функція перевірки належності доказів до події кримінального правопорушення; виявлення об'єктів, що вилучені законом з обігу; функція кооперації спеціальних знань, що необхідні для якісного виявлення та збереження доказів; забезпечення присутності осіб під час встановлення обставин кримінального правопорушення; доведено, що загальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення уповноваженим суб'єктом; забезпечення участі зацікавлених осіб; роз'яснення учасникам процесуальних прав та обов'язків; денний час проведення; протокольна

форма фіксація результатів; обґрунтовано, що спеціальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення до початку досудового розслідування; оформлення процесуального рішення про проведення; застосування законного примусу; забезпечення участі додаткових учасників; обмеженість доступу до документів фіксації; визначено, що ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні – це здатність огляду у законний спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення; з'ясовано, що напрямами підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні є: розширення видів огляду, що можуть здійснюватися до внесення відомостей в ЄРДР; поєднання спеціалізації та універсальності суб'єкта реалізації огляду; збільшення невідкладних випадків проникнення у житло чи інше володіння для здійснення огляду; встановлення заборони використання огляду для фіксації вербальної інформації про обставини кримінального правопорушення; підвищення компетентності суб'єкта проведення огляду; спрощення процедури фіксації огляду (стор. 18-19 дис., стор. 3-4 автореф.)

Стиль викладення теоретичних положень, висновків та пропозицій дозволяє усвідомити їхній зміст і новизну, визначити вклад авторки у розвиток науки кримінального процесу.

Авторці вдалося зосередитися на процесуальних аспектах огляду у кримінальному досудовому провадженні, що дозволяє зробити висновок про відповідність теми і змісту дисертаційної роботи науковій спеціальності 12.00.09.

О. А. Лучко логічно побудувала структуру дисертаційної роботи, застосувавши метод дослідження від загального до конкретного. У першому розділі досліджено поняття огляду у кримінальному досудовому

провадженні, його функціональне призначення та співвідношення з іншими слідчими (розшуковими) діями; у другому та третьому: загальні та спеціальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні, поняття ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні, напрями підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Правильно побудований план дисертації дозволив її авторці досить повно і всебічно дослідити проблемні питання огляду у кримінальному досудовому провадженні, виконати завдання і досягнути мети наукового дослідження.

У **першому розділі** дисертації О. А. Лучко дослідила поняття огляду у кримінальному досудовому провадженні, його функціональне призначення та співвідношення з іншими слідчими (розшуковими) діями у кримінальному досудовому провадженні.

Авторкою справедливо виокремлено такі ознаки огляду у кримінальному досудовому провадженні: процесуальний характер, переважно уповноважений суб'єкт реалізації; межі здійснення охоплюють час як до, так і після внесення відомостей в ЄРДР; змістовним наповненням є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів; метою проведення є отримання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення.

З позитивного боку необхідно оцінити визначення огляду у кримінальному досудовому провадженні як процесуальної дії, що здійснюється уповноваженим суб'єктом (як виняток, кожним, хто не є уповноваженою службовою особою) як до початку, так і у перебігу досудового розслідування, змістом якої є правомірне вивчення та фіксація матеріальних об'єктів з метою одержання фактичної інформації про обставини кримінального правопорушення. Дисертанткою слушно зазначається, що під час проведення огляду у кримінальному досудовому

провадженні можуть обмежуватися такі права людини як право на недоторканність житла або іншого володіння особи, право на свободу від самовикриття, право на таємницю спілкування, право на приватне життя, право на свободу та інші.

Дисертанткою зазначено, що огляд у кримінальному досудовому провадженні виконує такі функції: функцію виняткового процесуального засобу збору фактичних даних про кримінальне правопорушення; фіксування невербальної інформації про кримінальне правопорушення; документування подання не уповноваженими особами доказів щодо кримінального правопорушення; функцію перевірки належності доказів до події кримінального правопорушення; виявлення об'єктів, що вилучені законом з обігу; функцію кооперації спеціальних знань, що необхідні для якісного виявлення та збереження доказів; забезпечення присутності осіб під час встановлення обставин кримінального правопорушення.

Цінним для удосконалення системи слідчих (розшукових) дій положення про те, відмінними рисами огляду та обшуку у кримінальному досудовому провадженні є: обов'язковість примусу та його характер; можливість реалізації до початку досудового розслідування. До відмінних рис освідування та особистого обшуку у кримінальному досудовому провадженні належать наступні: ступінь унормованості та самостійності реалізації процедури; різний процесуальний статус осіб щодо яких проводиться відповідна дія. Також авторкою наголошено, що серед відмінних рис огляду та слідчого експерименту у кримінальному досудовому провадженні необхідно виокремлювати такі: фіксування вербальної інформації про кримінальне правопорушення; можливість застосування примусу.

У **другому розділі** дисертантка досліджує загальні та спеціальні правила проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні.

О.А. Лучко справедливо встановлено, що до загальних правил проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні слід віднести наступні: здійснення уповноваженим суб'єктом; забезпечення участі зацікавлених осіб; роз'яснення учасникам процесуальних прав та обов'язків; денний час проведення; протокольна форма фіксація результатів.

Далі авторка досліджує конкретні проблемні питання загальних правил проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні: обмеженість кола суб'єктів, що уповноважені здійснювати огляд; проблеми забезпечення участі у огляду зацікавлених осіб; формальність роз'яснення учасникам огляду процесуальних прав та обов'язків; недосконалість фіксації результатів огляду.

Дисертантка обґрунтовано доводить, що обмеженість кола суб'єктів, що уповноважені здійснювати огляд може приводити до правозастосовних проблем та зменшення дієвості кримінального досудового провадження. У зв'язку з цим, коло суб'єктів проведення огляду необхідно доповнити таким суб'єктом як «уповноважена службова особа». Останнім мають охоплюватися дізнавач, детектив, оперативний співробітник та інші уповноважені службові особи.

Авторкою підкреслюється, що якщо у конкретній ситуації проведення уповноваженим суб'єктом огляду неможливо забезпечити участь зацікавлених осіб, то останнім має бути повідомлено щодо факту та результатів здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії для забезпечення захисту прав і законних інтересів.

Констатується, що норми КПК України не регулюють порядок роз'яснення учасникам огляду процесуальних прав та обов'язків, що призводить до формального поставлення особою підписів у протоколі огляду без усвідомлення та розуміння міри дозволеної та належної поведінки під час здійснення вказаної слідчої (розшукової) дії. Аргументується висновок про доцільність запровадження практики щодо засвідчення факту роз'яснення

прав та обов'язків учасникам огляду не лише підписом особи, а й власноручним текстом такого змісту: «Права та обов'язки мені роз'яснені та зрозумілі».

Визначено, що спеціальними правилами проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні є: здійснення до початку досудового розслідування; оформлення процесуального рішення про проведення; застосування законного примусу; забезпечення участі додаткових учасників; обмеженість доступу до документів фіксації.

Досліджуючи спеціальні правила проведення огляду авторка обґрунтовано робить висновок про те, що у випадку, коли здійснення огляду пов'язано з обмеженням прав і свобод особи, рішення про його проведення повинно оформлюватися уповноваженим суб'єктом після завершення огляду. Це, на думку авторки дисертації, з якою погоджується офіційний опонент, уможливить захист прав і свобод, якщо вони будуть порушені під час реалізації огляду.

Обґрунтовується потреба доопрацювання норм КПК України у частині визначення меж та способів застосування примусу під час огляду тіла живої особи, що зумовлює проблеми практичної реалізації примусового освідування у кримінальному досудовому провадженні.

У **третьому розділі** дисертації її авторка досліджує проблемні питання ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні, послідовно розглядаючи поняття та напрями підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні.

Не можна не погодитись з дисертанткою, що критеріями ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні є: досягнення мети; законність; максимально короткий час реалізації; правомірність.

Заслуговують на підтримку визначення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні як здатності огляду у законний

спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення.

Слушно зазначається, що огляд у кримінальному досудовому провадженні може визнаватися неефективним у разі встановлення та фіксування наявності слідів кримінального правопорушення, та ефективним – у випадку встановлення та фіксування відсутності слідів кримінального правопорушення.

Позитивно слід відзначити положення про те, що напрямами підвищення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні є: розширення видів огляду, що можуть здійснюватися до внесення відомостей в ЄРДР; поєднання спеціалізації та універсальності суб'єкта реалізації огляду; збільшення невідкладних випадків проникнення у житло чи інше володіння для здійснення огляду; встановлення заборони використання огляду для фіксації вербальної інформації про обставини кримінального правопорушення; підвищення компетентності суб'єкта проведення огляду; спрощення процедури фіксації огляду.

Справедливо наголошується, що потреби практики кримінального досудового провадження обумовлюють правову регламентацію та реалізацію огляду тіла живої особи (а також одягу, що на ній знаходиться) не лише у перебігу досудового розслідування, а і до внесення відомостей в ЄРДР.

Аргументовано робиться висновок, що волевиявлення учасників огляду у кримінальному досудовому провадженні та ступінь обмеження їхніх прав і свобод мають визначати ступінь спрощення процедури фіксації такого огляду.

Корисними для удосконалення приписів кримінального процесуального законодавства у частині правового регулювання огляду у

кримінальному досудовому провадженні є пропозиції авторки щодо змін та доповнень до ст.ст. 214, 237, 241 та запровадження ст. 237¹ КПК України.

У дисертаційній роботі авторка досить вдало використовує результати емпіричних досліджень.

Наукові положення, висновки та пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідній роботі – у перебігу подальшої доктринальної розробки проблемних питань огляду у кримінальному досудовому провадженні; б) у законотворчому процесі – для підвищення якості кримінальних процесуальних норм у частині правового регулювання огляду у кримінальному досудовому провадженні; в) у правозастосовній діяльності – для удосконалення практики кримінальної процесуальної діяльності щодо здійснення регулювання огляду у кримінальному досудовому провадженні; г) у навчально-методичній діяльності – у ході підготовки начально-методичних матеріалів, зокрема, підручників, посібників та рекомендацій з кримінального процесуального напрямку, а також при викладанні таких навчальних дисциплін як «Кримінальний процес», «Прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій», «Забезпечення конституційних прав учасників досудового розслідування» та «Доказування на досудовому розслідуванні» (стор. 20-21 дис., стор. 5 автореф.).

Основні положення та результати дисертації відображено у 11 наукових публікаціях, з них 6 статей – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 статтю – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, з наукового напрямку «Право», 4 тези доповідей – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій та науково-практичному семінарі. Вивчення змісту публікацій і зіставлення їх зі змістом

дисертації дає підставу для однозначного висновку про повноту викладу у публікаціях результатів дисертації.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації. У ньому адекватно і стисло відображені положення щодо кожного із структурних елементів дисертації роботи (вступу, основної частини, висновків).

У результаті дисертаційного дослідження розв'язана конкретна наукова задача, що має важливе значення для науки і практики кримінального процесу: на підставі комплексного дослідження огляду у кримінальному досудовому провадженні сформульовано науково обгрунтовані пропозиції, спрямовані на підвищення його ефективності.

Дисертаційна робота містить 7 додатків на 12 сторінках, що містять узагальнені дані опитування адвокатів у кримінальних провадженнях, слідчих Національної поліції України, акти впровадження результатів наукової діяльності О. А. Лучко, список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

Список використаних джерел містить 408 найменувань, що викладені в алфавітному порядку.

У результаті вивчення дисертації текстових запозичень без посилання на джерело не виявлено.

Кандидатська дисертація, підготовлена О.А. Лучко, у цілому заслуговує на позитивну оцінку, але ряд висновків породжують сумніви й можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час її захисту.

Зауваження стосуються такого.

1. Коли авторка пише про емпіричну базу дисертаційного дослідження, то не вказує за який період вивчалися рішення Верховного Суду, Європейського суду з прав людини, та у яких регіонах України опитувалися

адвокати у кримінальних провадженнях та слідчі Національної поліції України (стор. 18 дис., стор. 3 автореф.).

2. Сумнівним для реалізації в законодавчій і слідчій практиці виглядає положення дисертантки про запровадження норми, яка б регулювала проведення огляду кожним, хто не є уповноваженою службовою особою (стор. 30 дис., стор. 6 автореф.). По-перше, огляд є слідчою (розшуковою) дією, здійснення якої належить до виключної компетенції державних органів, що ведуть кримінальний процес; по-друге, приватна особа, і без спеціального (для неї) нормативного регулювання вправі оглянути місце події і повідомити про це під час допиту; по-третє, «цивільна» особа, не маючи відповідної підготовки і досвіду, замість отримання корисної для провадження інформації, може завдати шкоди для нього шляхом знищення і/або пошкодження слідів кримінального правопорушення.

3. З огляду на нормативні приписи загальної норми ч. 6 ст. 237 КПК України про можливість застосування слідчим та прокурором заборони щодо залишення місця проведення огляду до його завершення, дискусійним виглядає положення дисертантки про віднесення до спеціальних правил проведення огляду такого як «застосування законного примусу» (стор. 125 дис., стор. 7-8 автореф.). З урахуванням наведеної кримінальної процесуальної норми, уявляється, що можливість застосування законного примусу є загальним правилом проведення огляду у кримінальному досудовому провадженні.

4. Дискусійним є положення авторки про те, що віддання переваги спеціалізації або універсальності суб'єкта огляду має визначатися у кожному конкретному випадку кримінального провадження (стор. 184 дис., стор. 8 автореф.). Тому що встановлення такої дискреції для суб'єктів здійснення огляду може суперечити вимозі правової визначеності та спричиняти у зв'язку з цим порушення прав і свобод людини у кримінальному досудовому провадженні.

Зазначені зауваження мають формальний і дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження О. А. Лучко.

Висновок: Дисертація Лучко Оксани Анатоліївни за темою «Огляд у кримінальному досудовому провадженні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук є завершеним монографічним дослідженням, у якому повно і всебічно вирішені поставлені перед ним завдання. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, а також вимогам, встановленим «Порядком присудження наукових ступенів» (зокрема пунктам 9, 11, 12, 13), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, що ставляться до кандидатських дисертацій, а її авторка – Лучко Оксана Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність на основі прилюдного захисту.

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор,
суддя Верховного Суду

Л. М. Лобойко

Підписе Лобойко Л. М. особистою.

Головний спеціаліст
управління кадрової роботи
Верховного Суду
«30» жовтня 2021 р.
К. Виш Стародуб В.А.